

Відгук

офіційного опонента, доктора історичних наук, професора

Старки Володимира Васильовича на дисертацію

Парасковії Ярославівни Дворянин «Гуманітарні виміри російсько-української війни у суспільно-медійному дискурсі України (2014–2022)»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук

за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Рецензована дисертація присвячена комплексному історичному аналізу гуманітарних вимірів російсько-української війни (2014–2022 рр.) крізь призму суспільно-медійного дискурсу – теми, яка перебуває на перетині історичної науки, медіалогії та соціокультурних студій і має безсумнівну наукову й суспільну значущість. Актуальність роботи визначається щонайменше трьома обставинами. По-перше, гуманітарна сфера (освіта, наука, культура, мовна політика, соціальний захист) в умовах тривалої збройної агресії перетворюється з об'єкта на дієвий чинник суспільної стійкості, і історичне осмислення цього процесу є нагальним науковим завданням. По-друге, попри значний масив праць про воєнно-політичні аспекти конфлікту, комплексне джерелознавче й історіографічне опрацювання мас-медійного дискурсу як цілісного відображення гуманітарних трансформацій справді залишалося фрагментарним, на що слушно вказує авторка у обґрунтуванні теми. По-третє, залучення мас-медійних текстів, як повноцінного історичного джерела розширює джерельну базу україністики та відповідає загальній тенденції розвитку сучасної історичної науки до міждисциплінарності. Обрані хронологічні межі (2014–2022) є логічно обґрунтованими: нижня межа пов'язана з початком збройної агресії, верхня – з початком повномасштабного вторгнення, що завершує окремий, змістовно цілісний етап трансформації суспільно-медійного дискурсу.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових публікаціях не викликає сумнівів: за темою опубліковано 33 наукові праці, зокрема 4 статті у виданнях, що індексуються в Scopus/Web of Science, 16 статей у фахових виданнях України, 1 розділ у колективній монографії та 8 додаткових публікацій і 4 тези доповідей; результати апробовано на одинадцяти міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях упродовж 2022–2025 рр.

Дисертація має чітку й логічну структуру: вступ, шість розділів, висновки, список використаних джерел (1340 найменувань) і додатки; загальний обсяг роботи – 629 сторінок, з яких основний текст становить 456 сторінок. Така структура повністю відповідає меті й завданням дослідження.

Наукова новизна дисертації є чітко структурованою за рубриками «уперше», «удосконалено», «отримали подальший розвиток». Найбільш вагомим є, на нашу думку, обґрунтування суспільно-медійного дискурсу одночасно як специфічної форми історичного джерела й механізму соціального конструювання реальності, а також авторська теоретико-методологічна модель вивчення медіадискурсу в історичній ретроспективі, що інтегрує інструментарій джерелознавства, медіалінгвістики й когнітивних досліджень. Практичне значення результатів сформульовано конкретно й реалістично.

У першому розділі здійснено ґрунтовний історіографічний огляд проблеми за проблемно-тематичним критерієм із виокремленням трьох груп праць (про війну загалом, про медіапростір, про гуманітарний вимір суспільного життя), а джерельну базу систематизовано за трирівневою моделлю: окремий медійний текст, корпус текстів, медійно-культурний контекст, що спирається на концепцію історіографічних джерел І. Колесник. Такий підхід є методологічно виваженим і дає змогу уникнути суто формальної класифікації джерел за каналами поширення.

Другий розділ присвячено теоретико-методологічним засадам дослідження, у якому: обґрунтовано опертя на епістемологію аналітичної та

поміркованої наративної філософії історії (А. Данто, Ф. Анкерсміт, Є. Топольський), визначено міждисциплінарні (аксіологічний, антропологічний, соціокультурний, цивілізаційний) і конкретно-наукові підходи (дискурс-аналіз, наративний, системний, біографічний, синхронно-діахронічний), а також комплекс загальнонаукових, спеціально-історичних і лінгвістично-психологічних методів. Категоріально-понятійний апарат опрацьовано та проаналізовано належним чином, зокрема дано авторське визначення понять «медіадискурс», «суспільно-медійний дискурс», «сучасна російсько-українська війна».

Розділи 3–6 становлять емпіричне ядро роботи. Третій розділ розкриває мас-медійне висвітлення соціогуманітарних проблем Внутрішньо переміщених осіб та мешканців тимчасово окупованих територій, ветеранів війни (правовий, соціальний, реінтеграційний виміри), пріоритетів молодіжної політики та волонтерського руху; переконливо показано типологію дискурсивних наративів (кризово-травматичні, мобілізаційно-консолідаційні, адаптаційно-стійкі, ідентифікаційно-націєтворчі).

У четвертому розділі детально й послідовно висвітлено виклики, що постали перед українською освітою та наукою в умовах російської збройної агресії проти Української держави. Дослідниця доволі скурпульозно реконструює медійно-дискурсивні візії освіти й науки, спираючись на широке коло персоналій і конкретних медійних кампаній (реформа НУШ, закони «Про освіту», «Про вищу освіту» тощо), що надає викладу високу фактологічну насиченість.

П'ятий розділ присвячено відображенню у суспільно-медійному дискурсі практик збереження культурної спадщини в умовах російської інвазії, де викладено оригінальну концепцію медіарепрезентації культурної спадщини, як інструменту символічного опору.

Шостий розділ присвячено аналізу мас-медійних інтерпретації мовної політики в умовах російської збройної агресії проти української держави. У якому викладена авторська інтерпретація ролі медіа в утвердженні державного статусу української мови та деконструкції наративу про «утиски російської мови».

Загальні висновки дисертації логічно узагальнюють результати за кожним із розділів, кореспондують із поставленими завданнями та містять обґрунтовані перспективи подальших досліджень (аналіз дискурсу повномасштабної фази війни після 2022 р., застосування цифрових корпусних методів, порівняльні студії з міжнародним медіадискурсом).

Позитивно оцінюючи дисертацію загалом, вважаємо за потрібне звернути увагу на такі дискусійні моменти та зауваження, які не применшують наукової цінності роботи, але можуть стати предметом обговорення під час захисту:

1) Обраний хронологічний діапазон (2014–2022) є обґрунтованим, однак значна частина використаних публіцистичних і наукових джерел, за посиланнями в дисертації, датована 2023–2025 рр. Доцільно було б чіткіше розмежувати у тексті матеріал, що безпосередньо аналізується в межах заявлених хронологічних меж, і ретроспективні оцінки з пізніших публікацій, залучені для верифікації висновків.

2) Дискурс-аналітичний інструментарій, заявлений у розділі 2 (контент-аналіз, лексико-семантичний, структурно-системний методи), у розділах 3–6 переважно реалізується в описово-наративній формі. Робота виграла б від більшої кількості кількісних узагальнень (частотні таблиці згадувань тем, динаміка публікаційної активності за роками, зведені дані контент-аналізу), які унаочнили б застосування заявленої методології та посилили б верифікованість авторських тверджень.

3) Розділи мають неоднорідну деталізацію викладу дослідницького матеріалу, зокрема, якщо аналіз освітньої сфери (підрозділ 4.1) структуровано

за чотирма ступенями освіти з докладним переліком учасників медійних дискусій, то, наприклад, соціогуманітарна проблематика статусу ветеранів чи волонтерського руху (розділ 3) викладена більш узагальнено. Більш симетричний виклад підвищив би композиційну рівновагу роботи.

4) Задекларований у вступі цивілізаційний підхід, і теза, про потребу «порівняльного дослідження українського та міжнародного медійного дискурсу» винесені лише в перспективи подальших досліджень. Вважаємо, що бодай точкове зіставлення з висвітленням окремих гуманітарних тем у провідних західних медіа підсилило б аргументацію щодо цивілізаційного виміру війни, заявлену в обґрунтуванні актуальності авторкою.

5) У тексті трапляються поодинокі технічні одруки. Зокрема, у висновках до шостого розділу, період дослідження мовної політики помилково вказано як «2014–2012», замість «2014–2022».

Висловлені зауваження мають дискусійний характер і не знижують загальної високої оцінки рецензованої роботи. Дисертація «Гуманітарні виміри російсько-української війни у суспільно-медійному дискурсі (2014–2022)» є завершеним, самостійно виконаним науковим дослідженням, яке містить нові, обґрунтовані рішення важливої наукової проблеми – комплексної історичної реконструкції гуманітарного виміру російсько-української війни крізь призму мас-медійного дискурсу.

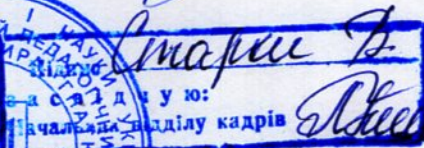
Загалом дисертаційне дослідження Парасковії Ярославівни Дворянин «Гуманітарні виміри російсько-української війни у суспільно-медійному дискурсі України (2014–2022)» є завершеним і самостійним дослідженням, що відповідає вимогам п. 9, 10, 12, 13 постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» від 24 липня 2013 р. № 567 щодо докторських дисертацій, зі змінами, затвердженими Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 р., № 1159 від 30 грудня 2015 р. та

№ 567 від 27 липня 2016 р., а її авторка Парасковія Ярославівна Дворянин заслуговує на присудження наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент:

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри історії України,
археології та спеціальних галузей
історичних наук Тернопільського
національного педагогічного
університету імені
Володимира Гнатюка

Володимир СТАРКА

Володимир СТАРКА